

**Μ Ε Λ Ε Τ Ε Σ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ**

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ 8ης ΕΤΗΣΙΑΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ
ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

27 - 29 Απριλίου 1987

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ JOHN CHADWICK

**S T U D I E S
IN GREEK LINGUISTICS**

**PROCEEDINGS OF THE 8th ANNUAL MEETING OF THE
DEPARTMENT OF LINGUISTICS, FACULTY OF PHILOSOPHY,
ARISTOTELIAN UNIVERSITY OF THESSALONIKI**

27 - 29 April 1987

A FESTSCHRIFT FOR JOHN CHADWICK

Κώστας Ντύνας

Η ΥΠΟΘΕΤΙΚΗ ΕΓΚΛΙΣΗ ΣΤΙΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ
ΚΑΙ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Abstract

The aim of this paper is to examine how the conditional is manifested in some Balkan languages, i.e. Bulgarian, Rumanian, Arumanian and Modern Greek. We examine the morphosyntactic structure of the conditional in the languages in question and we discuss the similarities and differences among them with respect to this particular phenomenon.

1. Στα 1930 ο Kr. Sandfeld στο βιβλίο του *Linguistique Balkanique*, εισαγωγικό για τη Βαλκανική Γλωσσολογία, εκτός από τις άλλες ομοιότητες ανάμεσα στις βαλκανικές γλώσσες που επισημαίνει - και που μας επιτρέπουν να μιλάμε για βαλκανικό γλωσσικό συνασπισμό - παράτηρεί και την αξιοσημείωτη σύμπτωση: Στα ελληνικά, στα Κουτσοβλάχικα (KB) του νότου, στα αλβανικά του νότου, στα λόγια βουλγαρικά και στα μακεδονοβουλγαρικά (προφανώς το γλωσσικό ιδίωμα των Σκοπίων) η υποθετική (conditionnel) σχηματίζεται με ένα υπόλειμμα του ρήματος "θέλω" (θα, va', do, мех, ke) και τον παρατατικό του οικείου ρήματος (Sandfeld, 1930:105).

Στόχος αυτής της ανακοίνωσης είναι να κάνει μια πρώτη συστηματική συνεξέταση του φαινομένου αυτού σε μερικές από τις βαλκανικές γλώσσες (βουλγαρικά, ρουμανικά, KB, Νέα ελληνικά), να δείξει τη μορφοσυντακτική δομή και τις σημασιολογικές λειτουργίες της υποθετικής έγκλισης και να εντοπίσει ομοιότητες και διαφορές στο σχηματισμό και τις χρήσεις της στις γλώσσες αυτές.

2. Η ρηματική έγκλιση είναι μια ρηματική λειτουργία η οποία δηλώνεται άλλοτε με έναν τύπο με ακριβώς καθορισμένη αξία και άλλοτε με τη βοήθεια άλλων ρηματικών εγκλίσεων και προρηματικών στοιχείων. Στην πρώτη περίπτωση η ρηματική έγκλιση χρησιμοποιείται μόνο για δικό της λογαριασμό και δεν έχει μεγάλη "έκταση" ούτε επιδέχεται "πα-

ράγωγα" με τη βοήθεια προρηματικών στοιχείων (π.χ. η μετοχή και η προστακτική έγκλιση στα ΝΕ). Στη δεύτερη περίπτωση δεν υπάρχουν ξεκάθαρα μορφολογικά όρια ανάμεσα στις ποικίλες εγκλιτικές λειτουργίες, αλλά είναι τα προρηματικά στοιχεία ή η σύνταξη που δίνουν στο ρηματικό τύπο την εγκλιτική του αξία μέσα στη φράση (π.χ. η οριστική έγκλιση στα ΝΕ)(Mirambel,1978:139).

2.1. Η υποθετική είναι η έγκλιση της αβέβαιης σκέψης. Μαζί με την υποτακτική αποτελούν την ομάδα των εγκλίσεων της αμφιβολίας, της αβεβαιότητας, της πιθανότητας, του προβληματικού. Με την ιδιότητα αυτή η υποθετική αντιπαράτίθεται στην οριστική και την προστακτική που είναι οι εγκλίσεις της βέβαιης σκέψης και της επιθυμίας. Πιο δύσκολη φαίνεται να είναι η διάκριση μεταξύ υποθετικής και υποτακτικής. Στο σημασιολογικό επίπεδο η υποθετική διαφοροποιείται από την υποτακτική με τον ενδεικτικό τόνο της προϋπόθεσης που προσδίδει στην υποθετική στάση, ενώ το προσδιοριστικό χαρακτηριστικό της υποτακτικής είναι η αβεβαιότητα. Η υποθετική είναι επομένως η έγκλιση της προϋπόθεσης, των υποφιών, των υποθέσεων, και δέχεται την εξέλιξη ή όχι μιας πράξης, την ύπαρξη ή όχι κάποιων χαρακτηριστικών του υποκειμένου της πρότασης. Στις ανεξάρτητες προτάσεις η υποθετική μπορεί να έχει μια λειτουργία απλώς δηλωτική μιας ενέργειας (Goidanich P., 1967⁴:64, 184 και Irimia D., 1976:117).

2.2. Η υποθετική έγκλιση στις βαλκανικές γλώσσες είναι άλλοτε ένας ιδιαίτερος μορφολογικός τύπος και άλλοτε μια συντακτική δομή που αποτελείται από άλλους εγκλιτικούς τύπους και προρηματικά στοιχεία. Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε μια συνεξέταση της υποθετικής έγκλισης στις βαλκανικές γλώσσες α) από μορφοσυντακτική άποψη και β) από την άποψη των σημασιολογικών λειτουργιών που επιτελεί.

3. Μορφοσυντακτική δομή της υποθετικής έγκλισης

3.1. Βουλγαρικά: Στα βουλγαρικά υπάρχει μεγάλη ποικιλία τύπων της υποθετικής έγκλισης. Οι ομαλού τύποι της υποθετικής σχηματίζονται από την αοριστική μετοχή του ρήματος (σε -л, -ла, -лю) και τους ειδικούς αοριστικούς τύπους του βοηθητικού ρήματος съм, οι οποίοι - κανονικά - προηγούνται της μετοχής:

бих	} искарл, -ла, -лю	"θα ήθελα
би		-εs
би		-ε "
бихме	} искали	"θα θέλαμε
бихте		-τε
биха		-νε"

(Γραμатика 1983, τόμ II:369).

Απαντούν και λαϊκότεροι τύποι της υποθετικής με αμετάβλητο το ρήμα **би**:

аз би направил "θα έκανα"

ти би направил "θα έκανες" κλπ.

(Андрейчин А., ...1977:277).

Ένας άλλος τρόπος, πιο πολύ συνηθισμένος στον καθημερινό λόγο, είναι αυτός που χρησιμοποιείται και για το σχηματισμό μη συντελικών ρημάτων από συντελικά: στην ενεστωτική ρίζα του ρήματος προστίθενται οι καταλήξεις **-вам, -ям, -ам:ям**"τρώω" → **ядвам** "θα έτρωγα"

търпя "υπομένω" → **търпявам** "θα υπέμενα".

Παράλληλα με τους τύπους αυτούς που έχουν ενεστωτική σημασία χρησιμοποιούνται και ανάλογοι τύποι για το παρελθόν και -πιο σπάνια - για το μέλλον:

ям "τρώω" → **ядвах** "θα έτρωγα"(για το παρελθόν)

→ **ще ядвам** "θα έτρωγα" (για το μέλλον)

търпя "υπομένω" → **търпявах** "θα υπέμενα"

→ **ще търпявам** "θα υπέμενα"

(Γραμатика 1983:369-70).

Για μεγαλύτερη εκφραστικότητα μερικές φορές απαντά διπλασιασμός του **-в** της κατάληξης **-вам** μετά από φωνήεν:

отида "πάω" → **отиввам** "θα πήγαινα"

пия "πιω" → **пиввам** "θα έπινα"

Χρησιμοποιούνται ακόμα και υπερεκφραστικού τύπου για όλους τους χρόνους (παρελθόν - παρόν - μέλλον):

ядвал съм "θα έτρωγα"

Και για ακόμα μεγαλύτερη εκφραστικότητα:

ядвал съм бил "θα έτρωγα" (Γραμатика 1983:370).

3.2. Ρουμανικά: Στα ρουμανικά η υποθετική έγκλιση είναι μια έγκλιση με αναλυτική δομή. Χρησιμοποιεί για το σχηματισμό της το βοηθητικό ρήμα **a fi** σε τρεις τύπους:

α) οριστική μέλλοντα: **voi, vei, va, vom, veti, vor fi**

β) υποτακτική ενεστώτα: **să fi**

γ) δυνητική ενεστώτα: **aș, ai, ar, am, ați, ar fi**, και έχει δύο χρόνους:

α) τον ενεστώτα, που σχηματίζεται από το βοηθητικό ρήμα και το γερούνδιο:

voi fi, sã fi, aș fi cîntînd "θα τραγουδούσα", και

β) τον παρακείμενο, που σχηματίζεται από το βοηθητικό ρήμα και το θέμα της μετοχής:

voi fi, sã fi, aș fi cîntat "θα τραγουδούσα"

Το θέμα του γερουνδίου και της μετοχής καθώς και η υποτακτική του ενεστώτα του βοηθητικού ρήματος παραμένουν αμετάβλητα. Κλίνονται όμως η οριστική του Μέλλοντα και η δυνητική του ενεστώτα του βοηθητικού ρήματος (*Irimia D.:117-123*).

3.3. Κουτσοβλάχικα: Στα ΚΒ υπάρχει μορφολογικά διαφοροποιημένος τύπος της υποθετικής έγκλισης, έχει όμως πιο πολύ σημασία υποτακτικής (*Μπουσμπούκης Α. 1982:97-100*). Η ρηματική λειτουργία της υποθετικής δηλώνεται πιο πολύ με τη βοήθεια άλλων εγκλίσεων και προρηματικών στοιχείων.

3.3.1. Ο καθαρά μορφολογικά διαφοροποιημένος τύπος της υποθετικής σχηματίζεται με τη βοήθεια του υποθετικού συνδέσμου: *si* ή το βοηθητικό ρήμα *va/vrea* "θα"/"ήθελε να, ήθελα" και έχει δύο χρόνους (πβ. *Μπουσμπούκης Α. 1982:97, 100*):

α) τον ενεστώτα, που σχηματίζεται από το *si/va* + υποθετική ενεστώτα:

si cîntarîm "να τραγουδούσα", και

β) τον παρακείμενο, που σχηματίζεται από το *vrea si* + υποθετική ενεστώτα:

vrea si cîntarîm "θα τραγουδούσα" (*Capidan Th.1932:471-77*).

Ο ρηματικός αυτός τύπος της υποθετικής έγκλισης που απαντά σε όλες τις ΚΒ διαλέκτους, στα Ιστρορουμανικά και στα δακορουμανικά απασχόλησε πολύ τους ερευνητές ως προς την προέλευσή του. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι υποστηρίχθηκε η καταγωγή του από την υποτακτική παρακείμενου της λατινικής (*Al. Philippide*), από την υποτακτική του Μέλλοντα της λατινικής (*Meyer-Lübke*), από την υποτακτική του παρατατικού της λατινικής (*Leca Morariu*) (βλ. σχετικά (*Capidan Th. 1932:473*)).

3.3.2. Για τη δήλωση της υποθετικής χρησιμοποιούνται στα ΚΒ οι εξής συντακτικές δομές:

α) *va/vrea* + οριστική παρατατικού:

va(i)/vrea(i) tãțeamu "θα σώπαινα"

β) *va/vrea* + οριστική υπερσυντέλικου:

va(i)/vrea(i) aveamu tãkutã "θα είχα σωπάσει"

γ) *va/vrea* + υποτακτική ενεστώτα:
vrea(i) (si) afiu "θα εύρισκα"
 (Μπουσμπούκης Α. 1982:97-98).

3.4. Νέα ελληνικά: Και στα ΝΕ η υποθετική δεν έχει ιδιαίτερο μορφολογικό τύπο, αλλά είναι κατά τον Μ. Τριανταφυλλίδη (1978:315) "συντακτική έγκλιση" (πβ. και Mirambel Α. 1978:138). Σχηματίζεται από το δυνητικό μόριο: θα και την οριστική του παρατατικού ή του υπερσυντέλικου:
 θα μας χαιρετούσε, θα μας είχε χαιρετήσει.

Η ίδια αυτή ρηματική λειτουργία μπορεί να δηλωθεί και με τον παρατατικό μόνο του:
 μπορούσα/ήθελα

Στην οικεία γλώσσα και η προστακτική έχει την αξία υποθετικής:

Όλα τα σπύτια pes πως κάνουν ένα σπύτι (πβ. Τριανταφυλλίδη Μ. 1978:315 και Mirambel Α. 1978:138).

4. Από τη μελέτη της μορφής με την οποία εμφανίζεται η υποθετική έγκλιση στις βαλκανικές γλώσσες που εξετάζουμε προκύπτει ότι:

I) σε καμιά από αυτές δεν υπάρχει ένας ιδιαίτερος μορφολογικός τύπος για τη δήλωση της υποθετικής έγκλισης, αλλά χρησιμοποιούνται άλλοι ρηματικοί - εγκλιτικοί τύποι με αυτοτελή ή ποικύλη λειτουργία, π.χ. ο παρατατικός στα ΝΕ και ΚΒ, η μετοχή ή ο τύπος του "μη συντελικού είδους" στα βουλγαρικά, το γερούνδιο στα ρουμανικά. Η μοναδική ύως εξαίρεση θα ήταν τα ΚΒ που έχουν έναν τέτοιο ιδιαίτερο μορφολογικό τύπο. Είναι όμως διαπιστωμένο (Capidan Th. 1932: 471, Μπουσμπούκης Α. 1982:100) ότι ο τύπος αυτός έχει λειτουργία υποτακτικής, βρίσκεται σε λίγες στερεότυπες εκφράσεις, όπως: απειλή, κατάρα, και είναι σε πλήρη υποχώρηση.

II) Εκείνο το οποίο προσδίδει την εγκλιτική αξία της υποθετικής στους τύπους που προαναφέραμε είναι τελικά η συντακτική δομή: Ρηματικοί τύποι με αυτοτελή ή ποικύλη λειτουργία, όταν υπάρχουν σε μια συγκεκριμένη συντακτική δομή, δηλώνουν την εγκλιτική αυτή λειτουργία, π.χ.

ι) το θα + παρατατικός στα ΝΕ και ΚΒ αποτελείται από ένα μόριο (θα, *va*), που είναι κυρίως δηλωτικό του μέλλοντα, και τον παρατατικό που είναι ένας αυτοτελής χρόνος.

ιι) το *бих* + μετοχή στα βουλγαρικά αποτελείται από τον αόριστο του βοηθητικού ρήματος (*бѣм*) και τη μετοχή του αορίστου, τύποι που χρησιμοποιούνται αυτοτελώς ή και σε

άλλες συντακτικές δομές.

ιιι) το ίδιο ισχύει και για το νοί fi + γερούνδιο στα ρουμανικά.

Οι συντακτικές αυτές δομές έχουν άλλοτε αυστηρώς καθορισμένη δομή και άλλοτε πιο ελαβθερη και χαλαρή, π.χ. το ΝΕ και ΚΒ: θα/να + παρατατικός δεν επιδέχεται αντιστροφή (*παρατατικός + θα/να), ενώ το βουλγαρικό: **бих** + μετοχή απαντά - έστω και σπάνια - και ως μετοχή + **бих**.

III) Οι συντακτικές δομές που δηλώνουν την αξία της υποθετικής έγκλισης μπορούν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες:

α) σε εκείνες που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για τη δήλωση αυτής της συντακτικής λειτουργίας, π.χ.

θα + παρατατικός στα ΝΕ και ΚΒ

бих + μετοχή στα βουλγαρικά

νοί fi, să fi, aş fi + γερούνδιο στα ρουμανικά

β) σε εκείνες τις συντακτικές δομές ή τους ρηματικούς τύπους που χρησιμοποιούνται και για άλλες λειτουργίες, π.χ. ο μονολεκτικός τύπος της υποθετικής σε **-вам, ям, ам** στα βουλγαρικά, που χρησιμοποιείται και για το σχηματισμό ρημάτων "μη συντελικού είδους" από ρήματα "συντελικού είδους", και ο παρακείμενος της υποθετικής στα ρουμανικά, που συμπύκνει με την οριστική του συντελεσμένου Μέλλοντα και τη δυνητική και υποτακτική του παρακειμένου. Αξιοσημείωτα στις περιπτώσεις αυτές είναι τα εξής:

ι) για τα βουλγαρικά: Οι καταλήξεις **-вам, -ям, -ам** χρησιμοποιούνται για την παραγωγή ρημάτων "μη συντελικού είδους" από ρήματα "συντελικού είδους" (Андрейчин Л., ... 1977: 209-222, Граматика 1983: 258-288, Λαμψύδης Ι. 1968: 168-178). Στην περίπτωση όμως της υποθετικής οι καταλήξεις **-вам, -ям, -ам** χάνουν αυτή τους τη σημασία-λειτουργία. Αυτό εκτρέπει το σχηματισμό τύπων της υποθετικής σε **-вам, -ям, -ам** και από "μη συντελικά" ρήματα, κάτι που θα ήταν αδύνατο, αν οι καταλήξεις διατηρούσαν την πρώτη τους σημασία. Ακόμα οι τύποι αυτού της υποθετικής δεν έχουν ανεξάρτητο ρηματικό "είδος", αλλά εκφράζουν το "είδος" του ρήματος από το οποίο σχηματίζονται, π.χ. τα: **изядам** ή **изяждам** "φάω" δηλώνουν "συντελικό είδος", επειδή σχηματίζονται από το: **изям** "φάω" που είναι "συντελικού είδους", ενώ το: **ядвам** "τρώω" δηλώνει "μη συντελικό είδος", επειδή σχηματίζεται από το: **ям** "τρώω" που είναι "μη συντελικού είδους" (Граматика 1983: 370-71).

ιι) για τα ρουμανικά: Η ομωνυμία των τύπων του παρακειμένου της υποθετικής με τις άλλες εγκλίσεις που προανα-

φέραμε (4.III.β) ξεπερνιέται στο φωνητικό και συντακτικό επίπεδο:

α. οι τύποι της υποθετικής έγκλισης παρουσιάζουν στο φωνητικό επίπεδο μια ιδιαίτερη επιτόνωση ερωτηματικής, αμφιβολίας κλπ., ενώ οι τύποι της δυνητικής-επιθυμητικής έγκλισης από την άποψη αυτή παραμένουν ουδέτεροι, π.χ.

(el) va fi cîntat?! "θα διάβαζε"-va fi cîntat "θα έχει διαβάσει"

(el) să fi cîntat?! "θα διάβαζε" - să fi cîntat "να έχει διαβάσει"

(el) ar fi cîntat?! "θα διάβαζε" - ar fi cîntat "θα είχε διαβάσει"

β. στο συντακτικό επίπεδο η υποθετική εκφράζει έναν απόλυτο χρόνο (παρελθόν - παρόν - μέλλον ανάλογα με τα συμφραζόμενα), ενώ οι άλλες εγκλίσεις (στον παρακείμενο) εκφράζουν ένα χρόνο σχετικό, π.χ.

Va fi citit el acest roman? Mă îndoiesc "θα διάβαζε αυτός αυτό το μυθιστόρημα; Αμφιβάλλω".

Vom sta de vorbă numai după ce-l vei fi citit și tu "θα συζητήσουμε μόνο αφού θα το έχεις διαβάσει και συ"(πβ. και Irimia D. 1976:117-18).

5. Σημασιολογικές λειτουργίες της υποθετικής έγκλισης

5.1. Βουλγαρικά: Στα βουλγαρικά η υποθετική είναι η έγκλιση που παριστάνει το σημασιόμενο από το ρήμα ως ενδεχόμενη δυνατότητα στο μέλλον. Συνήθως η δυνατότητα εκτέλεσης της ενέργειας του ρήματος παρουσιάζεται σε εξάρτηση από την πραγματοποίηση κάποιας προϋπόθεσης, γι αυτό οι τύποι της έγκλισης αυτής συναντιούνται σε υποθετικές κυρίως προτάσεις (πβ. Λαμφύδης Ι. 1968:248-49, Андрейчин Л.,... 1977:277-78), π.χ.

Първият човек, когото би попитал, би му казал това"ο πρώτος άνθρωπος που θα ρωτούσε, θα του έλεγε αυτό".

Πιο σπάνια η έγκλιση αυτή χρησιμοποιείται όχι με υποθετική αλλά με δυνητική σημασία μόνο (πβ. Λαμφύδης Ι. 1968:248-49, Андрейчин Л.,... 1977:277-78),

Така тя би стояла с часове"έτσι αυτή θα μπορούσε να στέκεται με τις ώρες".

Οι τύποι της υποθετικής έγκλισης χρησιμοποιούνται χωρίς διάκριση χρόνου, γιατί μπορούν να αναφέρονται και στο παρελθόν και στο παρόν και στο μέλλον (πβ. Граматика 1983:370, Андрейчин Л.,... 1977:278, Λαμφύδης Ι. 1968:249-50), π.χ.

днес ако получа пари

σήμερα αν λάβω χρήματα"

вчера ако бях получил пари

"θα μπορούσα να αγοράσω, χθες αν είχα λάβει χρήματα"

⊕βιβλίο⊕утре ако ме получа пари

αύριο αν θα λάβω χρήματα"

Бих могъл да купя книги

"θα μπορούσα να αγοράσω,

Παρατηρείται σημαντικά πιο πλατιά χρήση της υποθετικής έγκλισης στη λόγια γλώσσα, καθώς με την απόχρωση της ενδεχόμενης δυνατότητας αυτή η ρηματική κατηγορία μπορεί να χρησιμεύει ως κατάλληλο μέσο για να δηλώσει πιο μέτρια μια επιθυμία ή πρόθεση με πιο μεγάλη προφύλαξη και ευγένεια (πβ. Андрейчин Л., ...1977:279, Грамматика 1983:371), π.χ. бихте ли ми казали? "θα μπορούσατε να μου πείτε;"

Υπάρχει σαφής σημασιολογική διαφορά (η οποία είναι και μορφολογικά μαρκαρισμένη) ανάμεσα στην υποθετική έγκλιση με το бих + μετοχή, (бих правил "θα έκανα") και στο Μέλλοντα στο παρελθόν (щях да правя "θα έκανα"). Στους τύπους με το щях η ενέργεια του ρήματος παρουσιάζεται ως πλήρως αποφασισμένη από το υποκείμενο και εξαρτώμενη μόνο από εξωτερικούς παράγοντες, π.χ. Ако имах пари, щях да купя един костюм "αν είχα χρήματα, θα αγόραζα ένα κοστούμι (οπωσδήποτε). Στους τύπους με το бих η ενέργεια του ρήματος παρουσιάζεται ως απλή δυνατότητα, όχι ως κάτι το αποφασισμένο και επομένως εξαρτώμενο από εξωτερικούς μόνο παράγοντες, αλλά εξαρτώμενο και από μια κατοπινή απόφαση του συγκεκριμένου προσώπου (πβ. Андрейчин Л., ...1977:279, Грамматика 1983:371, Λαμψύδης Ι. 1968:250-51), π.χ.

Ако имах пари, бих купил един костюм "αν είχα χρήματα, θα αγόραζα ένα κοστούμι (ίσως).

Τέλος οι μονολεκτικού τύποι της υποθετικής σε -вам, -ям, -ам δεν πολυσυνηθίζονται στη λόγια γλώσσα και ιδίως στη γραπτή. Στη λογοτεχνία χρησιμοποιούνται ως αντανάκλαση της καθημερινής ομιλίας. Οι τύποι αυτοί εμφανίζουν το σημαινόμο από το ρήμα με μια ιδιαίτερη απόχρωση ετοιμότητας, προθυμίας, ικανότητας για επιτέλεση της συγκεκριμένης πράξης κι όχι ως μια ενέργεια (πβ. Андрейчин Л., ...1977:278, Грамматика 1983:370, Λαμψύδης Ι. 1968:251), π.χ.

пивам едно кафе σημαίνει "θα μπορούσα να πω έναν καφέ, θα ήθελα να πω, θα έπινα" ενώ пия едно кафе σημαίνει ότι τη στιγμή αυτή που μιλάω "πίνω έναν καφέ", περιγράφει την επιτέλεση κάποιας ενέργειας.

5.2. Ρουμανικά: Στα ρουμανικά η υποθετική είναι μια έγκλιση με μεγάλη συχνότητα στην καθημερινή ομιλία και στη γλώσσα της έντεχνης λογοτεχνίας και με μικρότερη συχνότητα στη λόγια γλώσσα. Είναι μια έγκλιση με έντονο υποκειμενισμό και προσδίδει στη ρηματική πράξη διάφορες εγκλιτικές αποχρώσεις, όλες σε στενή σημασιολογική συνάφεια με τη θεμελιώδη αξία της έγκλισης της προϋπόθεσης. Ειδικότερα δηλώνει:

α) το ενδεχόμενο, κυρίως ως απόδοση υποθετικής πρότασης, π.χ.

Să n-am parte de viața mea, să nu-mi ajute Maica Domnului, dacă ț voi fi călcat cîntea "να μη χαρώ τη ζωή μου, να μη με βοηθάει η Παναγιά, αν θα σου πατούσα την τιμή".

β) την επίπληξη, κυρίως σε πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις, π.χ. ...nici nu prea ștea ce ar fi avînd să vorbească cu P. "... ούτε πια ήξερε τι θα είχε να κουβεντιάσει με την Π."

γ) την απόσπαση (απομάκρυνση), κυρίως σε προτάσεις του πλαγίου λόγου, όπου ο ομιλητής δεν παίρνει την ευθύνη για την αλήθεια των λόγων που φέρνει στη συζήτηση με τρόπο υποθετικό (πβ. Irimia D. 1976:118), π.χ. Pe lîngă urs se spune că ar fi avînd și această pajură care-l privighează "εκτός από την αρκούδα λέγεται ότι θα είχε (είχε) και τον αυτοκρατορικό αϊτό που τον κρατά ξυπνητό".

5.3. Κουτσοβλάχικα: Οι τύποι της υποθετικής έγκλισης χρησιμοποιούνται στα KB:

α) ως απόδοση υποθετικών προτάσεων (πβ. Μπουσμπούκης Α. 1982:97), π.χ.

Ka s-nî kîftai brumutu, va ț dîdeamu "αν μου ζητούσες δανεικά, θα σου έδινα".

β) για να δηλώσουν δυνατότητα και πιθανότητα (πβ. Μπουσμπούκης Α. 1982:98-99), π.χ.

Vrea s-lu hidzearim tu lok "'ηθελα" να τον έμπηγα (μπορούσε/θα μπορούσε να τον μπήξω)".

Va trîțea lumî xeanî dî alîtra noaptea tutî kînilî "θα περνούσε (πιθανώς περνούσε) ξένος κόσμος και γαύγιζε όλη νύχτα ο σκύλος".

γ) για να δηλώσει απειλή (σήμερα ο μονολεκτικός τύπος της υποθετικής χρησιμοποιείται σχεδόν αποκλειστικά με αυτή τη λειτουργία (πβ. Capidan Th. 1932:471, Μπουσμπούκης Α. 1982:100), π.χ.

S-loarim vîru șkopul "άμα έπαιρνα κανένα ξύλο!"

Nu va tî bîgarim tu mînă! "δε θα σε βάλω στο χέρι!"

5.4. Νέα ελληνικά: Στα ΝΕ η υποθετική έγκλιση μπορεί να δηλώνει:

α) κάτι το δυνατό ή το απραγματοποίητο (πβ. Mirambel A. 1978:138-39), π.χ. θα έχανα, θα είχα χάσει.

β) μια επιθυμία με λιγότερη ένταση και περισσότερη ευγένεια, π.χ. θα ήθελα έναν καφέ, μπορούσα και εγώ να έρθω αύριο μαζί σου.

γ) μια πιθανότητα, ένα ενδεχόμενο, μια αμφιβολία (πβ. και Mirambel A. 1978:138-39), π.χ. θα γινόταν γιορτή, θα ήτανε κι ο βασιλιάς εκεί πέρα και τα παιδιά έπρεπε να φορέσουν τα καλύτερα ρούχα τους, και, σα θα περνούσαν μπροστά του, να στρίψουν απότομα το κεφάλι.

Αξιοσημείωτο είναι και για τα ΝΕ (πβ. 5.1.) το γεγονός ότι το χρονικό σημείο στο οποίο αναφέρεται η πράξη που δηλώνει η υποθετική έγκλιση δεν καθορίζεται από το χρόνο του ρήματος, αλλά συνάγεται από τα συμφραζόμενα ή από την κοινή αντίληψη των διαλεγόμενων (πβ. και Τζάρτζανος Α. 1963²:64). Έτσι το θα περνούσαν στο προηγούμενο παράδειγμα κρύβει χρονική αξία κάτω από την επίδραση του σα, που το υποτάσσει στο έπρεπε να στρίψουν. Ακόμα στη φράση: "Αν έπαιρνα άλλη γυναίκα, θα έπαιρνα και προύκα" το θα έπαιρνα μπορεί να αναφέρεται είτε στο παρελθόν (και να δηλώνει το μη πραγματικό), είτε στο μέλλον (οπότε δηλώνει την απλή σκέψη του ομιλητή).

6. Από τη μελέτη των σημασιολογικών λειτουργιών της υποθετικής έγκλισης στις βαλκανικές γλώσσες προκύπτει ότι:

I) Τα βουλγαρικά, σε αντίθεση με τις άλλες γλώσσες, διακρίνουν βαθμούς εκφραστικότητας στην υποθετική έγκλιση, τους οποίους και δηλώνουν με διαφορετικό μορφολογικό τύπο, π.χ. με διπλασιασμό του -В- στους μονολεκτικούς τύπους ή με διαφορετική συντακτική δομή, π.χ. ядвал съм, ядвал съм бил "θα έτρωγα". Οι άλλες γλώσσες χρησιμοποιούν για τη δήλωση αυτή άλλους τρόπους, π.χ. επιρρήματα, επιφωνήματα κλπ.

II) Τα βουλγαρικά και τα ρουμανικά κάνουν σαφή διάκριση μεταξύ του Μέλλοντα στο παρελθόν και της υποθετικής έγκλισης. Αυτό που δηλώνει το: θα/να + παρατατικός στα ΝΕ και στα ΚΒ δίνεται στα βουλγαρικά και ρουμανικά με τα:

бих правил "θα έκανα" και voi fi cîntînd "θα τραγουδούσα" για την υποθετική, και

иях да правя "θα έκανα" και voi fi cîntat "θα τραγουδούσα" για το Μέλλοντα στο παρελθόν.

III) Σε όλες τις βαλκανικές γλώσσες που εξετάσαμε η

υποθετική έγκλιση δηλώνει κάποια αποστασιοποίηση του ομιλητή από τα λεγόμενά του ή την έκφραση κάποιας επιθυμίας ή απαίτησής του.

IV) Τέλος ο χρόνος των τύπων της υποθετικής έγκλισης καθορίζεται από τα συμφραζόμενα και μπορεί να αναφέρεται και στις τρεις χρονικές βαθμίδες (παρελθόν - παρόν - μέλλον). Ειδικότερα στα βουλγαρικά και το "είδος" του ρήματος (συντελικό - μη συντελικό) που δηλώνει ο τύπος της υποθετικής εξαρτάται από το ρήμα από το οποίο σχηματίζεται.